

Лаура Барна

ВЕНЕЦИЈОМ ХАРА КУГА

Venezia, 25. agosto 1576.
Santa Maria dei Frari

Грашке смрадног зноја и суза пробијају умбру. Чудна нека излучевина, сместа раствара и најгушће наносе, разара обојено у неизрецивост тоналитета; непредвидљивост га омамљује. Последњим наносима осликава, још у праскозорје започете, Мадонине образе. Сладуњава лепушкавост, на којој упорно инсистира, ниуколико не омета њену канонизовану строгоћу и одмереност, могла би се приписати мајчинској опуштености чак. Она у наручју придржава несташног Спаситеља. Свесна одговорности, преко понизне племићке главе Јакоба Пезара загледана је у вечност. Рада би да јој обудовели несмотрењак – највећи млетачки сликар Тицијан – ипак збрише ту сладуњаву лепушкавост с лица пред сведоцима. Мали гест тренутне слабости могао би да заведе доконе хроничаре. Али, он више и не види добро, мала механичким потезима нестварни лик. По ко зна који пут за проживљених деведесет девет година то чини. И од надирућег зноја и суза не примећује како расужена умбра некако лагодно и ненаметљиво наглашава скрушеност дародавца Јакоба Песара. Не чини му се смела ни изазовна асиметрија композиције. Смрадни зној и сузе пецкају му беоњаче; од њих би, пре, да поврати, али нема шта. Данима не једе, и не пије, и право је чудо, откуда ли алхемијска излучевина у испоштеном телу старца. Крајичцима ланене кошуље успорено отире чело, браду и нос.

Слана оморина увлачи се и кроз најсићушније пукотине у цркву Santa Maria dei Frari. А добро је заптивена, и те како је темељно, још пре три дана, рупе попунио конопљаном дробљевином ваљано намо-

ченом у риблие туткало. Заразне клице продиру са светлошћу, чуо је прерушену конкубину са певнице како, гледајући га сажаливо, храпаво шапуће у ушну шкољку својој пратиљи, нешто онижој и ружњикавој девојчури, лошег држања и неусклађених покрета. Даскама је затварао чак и прозоре, а fine спојнице попуњавао смешом туткала и лазурног праха. Тако је одмарао мозак.

Боја је шегрт намери! викнуо би у устајао ваздух, али нема снаге ни гласа да испусти, а и зебња му се увлачи у ледено тело иако шибано врелим женским погледима.

Има и њих учених куртизана које су искуства љубавне вештине стицале из развратних књига Бокача и Аретина, мада су гласноговорнице нико други до гостионичарске дроље. Разбојници, проститутке, лакрдијашки, наложнице и подводачице, капелани, кондотијери и њихови најамници, фарисеји и трговци, лакоме испичутуре и ботиљери, мајстори речи и кичице, уљудни младићи и врле млетачке даме са слушкињама и служинчади, разборита чељад искићена жуквиним цвећем, мртвоноше с кукуљицама, сви су ту, измешали се → Под једном куполом.

Рашчуло се – у цркви је од ноћас и Италијанка. Величанствено лепа и танковијаста куртизана с поносом је носила презриво јој наметнути надимак заједљивих и љубоморних Фирентинки, али и њихових неудољених или одбачених мужева и љубавника. Приче о њеним ласцивним чарима, голицавим маштаријама, али и личној отмености и урођеном префињеном укусу, проносиле су се са уста на уста од Апенина до шапутаваог Тиренског мора и биле повод учесталих дворских али и оних уличних сплетки. И знало се, на врату је вазда носила ниску од девет црних бисера као амајлију, и никада је није скидала, чак ни онда када се то од ње из љубопитљиве насладе уцењивачки захтевало. Сада је јагодицама снежнобелих прстића нежно мазила зрно по зрно и из њих дотицајима преносила снагу у своје младо и једро тело. И лепо се видело како би при сваком покрету живнула као да јој је струјни талас протутњао коштаном сржи. На глави је, пре уласка у храм, уплела венац миришљавог цвећа с висуљцима трака златног броката и чуперцима тамне косе у којој су почивале слатке ноћне тајне. Издвојена на корак-два од гомиле дружбеница, као одметнути сунчев зрачак, плесала је у ритму неке само њој слушљиве мелодије, заносно увијала узане бокове девојчице, док су јој се усне немо помицале и биле из часа у час од влажности руменије и страсније.

А Тицијан је, и не хајући за присутне, као да је сам заточен у храму, кришом, испод ока погледајући на своју начас остављену Мадону, слагао даску по даску, на неким местима из предострожности и у два реда. Помагао му је разбаштињени приор Филистеј, послушно му приносио чабрице алхемијског спасења. Руке су му биле умрљане плавим лазуром.

Пре три дана, три године, три секунда, три очна трептаја – каква јалова математичка калкулација упараћености протокола и живота! – ушао је кроз западни портал, журно прегазио припратом и не обазире се на свеже осликане фреске, па правац у срце базилике, под калотом с ликом Сведржитеља. Тад је и намерио да се у њу закатанчи. Јер →

Венецијом хара кућа.

Сећање га раздире горе од страха. Сlike му навиру у секвенцама, као у бунилу. Миришу на утрвени лан, уље и смоле. А било му је непуних осамнаест. Данима чека ослоњен о дрвене вратнице без иједног украса. Чуди се и диви једновремено, опречна осећања изазвана приказом каквих неуобичајених предмета или појавама, уобичајеност је којом се мири чим бива препозната. И скице су му већ овлажене, по јагодицама прстију размрљана угљена прашина, њима с пажњом исписује понад златастог звекира једину мисао: *Giorgione*¹.

Оволико влаге и соли у ваздуху.

„Забога, младићу, уђите већ једном! Гледам вас, данима чамите испред, скривате се по порти као какав уљез. Од чега ли се прибојавате, да ми је само знати?”

„Хвала, маестро Ђорђоне. Страх ме смара пред вашом генијалношћу – то је! – опржи ме и помисао на укорак у црвено поље снаге вашег духа; то је – још”, глас му је већ пуцао, храпаво кашљуцну, покорно обори поглед у дрвене цокуле.

„Сећате ли се Гирландајевог грофа Сасетија с гроздом кужних изралина уместо носа?”, упита Ђорђоне равним гласом.

„Да, виђао сам ту слику... не знам тачно где... ни када...”, збуњено потврди Тицијан, не схватајући мајсторове намере.

„И тако брутално ругобан надвија се над љупко лице путеног анђелка који крадомице запоседа лик његове унукe? Дечја љубав не види начином каквим гледа инертно око човека, или жене не дај боже. Или Микеланђеловог смелог дотакнућа кажипрстом плавичасте вечности на средишњој касети Сикстинске капеле... Редак, стакласт ваздух, којим се испирају душник, гркљан, облажу плућни мехурићи, особито у емфиземичара, а који се онамо по свој прилици и задржава у неком другом облику али и својству, сматран је повољним за ро-

¹ *Ђорђоне* (Giorgione, право име Giorgio dal Castelfranco, 1476?– 1510), венецијански ренесансни сликар. Цртеж претпоставља колористичким вредностима. Поуздано му се може приписати мали број дела од којих је најимпресивнија *Олуја* (Venezia, Gallerie dell' Accademia). Заједно с Тицијаном осликавао је фасаду Фондако деи Тедески (предња фасада окренута према Каналу Гранде). Умро у Венецији, у 34. години, од куге.

ђење деце великих способности. Да. Зову их генијима. Иноваторима. Моделарима. Инжењерима. С правом. Плави ваздух Ареца, живо боји све на шта налегне, и тог *иренуша* измамио је рођење управо поменутог Микеланђела Буонаротија. У Леонардовом случају је било сасвим другачије. Дотични је рођен, по сопственом казивању, у време највеће непогоде – града или олујне кише... беше некако... Тако је и окончао живот, удављен обилном капљом која му је усирила крвоток. А, опет, без икакве сумње реч је о генију. Чистом генију! Дакле, под којим или каквим условима су се рађали генији кроз историју цивилизација? Ствар је места, принципа, околности, ратова, пошаста, па и црних смрти, ако хоћете, као кључних предсказања за долазак само једног јединог – ГЕНИЈА.”

Глас Ђорђонеов је певљив, тобож строг и каприциозан, примећује Тицијан понешто охрабрен. С видљивом бојазни, спотакавши се трапаво о камени степеник, готово хрупи у мајсторову радионицу.

„О, *che impracciato!*”, узвикну негодујући над сопственом неспретношћу, од које се помало постиде, и журно настави прибраним тоном: „А мислите ли, маестро, да у кишима нема тог сазвежђа лазурног предсказања? Верујем, кишни ваздух тек прочишћава ускомешала шапутања различитих вољности над којима не господари разум, ослобођен и утеговних сентимената, па и неминовности дешеног, филтрира зло, разблажава или разводњава тугу или тегобу, кајање, па и страх, и може сасвим бити ваљан знак за долазећег генија, или предсказање, што је у случају и највећег цртача и конструктора Да Винчија потврђено. Што је, коначно, и у вашем случају потврђено. Маестро Ђорђоне, љубазним наклоном вас поздрављам, ја смеран ваш раб, жељан тек знања и уметниковања – Тицијано Вечели да Кадоре²”, изговори у даху и паде ничице, закачивши лактом бочни стуб скеле, од чега се цела конструкција у моменту затресе.

„Цртеж је смрт за слику!”, довикнуо му је Ђорђоне уместо поздрава, суздржавајући се да заустави налет смеха, тобож не примећујући сметеност уљеза. Пропет на скели, важно је осматрао још мокро платно.

Претеће небо парао је злослутни сев муње над Аркадијом. Аркађани су људи без осећања јер им је место чиста илузија, и будући такво, и они су празне илузије – ништа! Какве би Ђорђоне могао имати везе са Пелопонезом? Или у главама сваког генија сазрева по једна таква идилична Аркадија, деси се и иструне неоткривена.

² *Тицијан* (Tiziano Vecelli da Codore 1487?–1578), италијански ренесансни сликар, један од главних представника Венецијанске школе; следбеник је Белинијев, садруг и ученик Ђорђонеов. Поседовао је подједнако изразит смисао за цртеж колико и за топлину боја. Заједно са Ђорђонеом осликавао је Фондако де Тедески (споредна фасада према Марчерији). Умро је у Венецији, у 99. години, од куге; калуђери су га сахранили у цркви Santa Marija dei Frari.

Из унутрашњости широког огртача Тицијан извуче овећи ротулус плаве хартије за цртање, овлаш на два места повезан кудељом и, не скидајући поглед са разапетог платна, добаци га пред Ђорђонеове босе табане. Задивљен је верно осликаном јасноћом надолазеће олује. И да ли је тада оборио поглед? Не сећа се, не верује, грца заустављеног даха пред мајсторовим узаврелим космосом. И гледа га и даље ризично пропетог на скели како немилосрдно граби, тек овлаш их шацнувши, и цепа његове скице, једну за другом, с неким неодољивим шармом ком се верује и прашта. Да ли је требало да их поцепа, питао се лица хладног и бледог као мермер.

„Боја је живот, а слика је мртавац ког сад ваља оживети – бојом. И ви сте у овом тренутку мртавац којем би боја радо протутњала крвотоком”, рекао је Ђорђоне као да појашњава његову неизречену недоумицу.

Није тад знао: Да ли је требало? Како је од навале задивљености и могао наслутити несигурност и муку што их љупкошћу бојеног олујног неба, подлац, ипак успева да прикрије. Јер →

велики мајстор не уме да црпа!

Умбра бледи наочиглед, упија већ и болесно жутило с његових упалих образа.

„Никада се не поздај у боје”, мрмља у очајању изданог и напуштеног.

Чак и прускоплаво, којим у широким потезима размешта ваздух око збијених темена племића и светаца бива наједном распршено неким злохудим дахом, који није његов. И мирише на просту смрт. Туђи дах. Подлац је ту! Завидник → Ђорђоне! Мрско му савршенство његова цртежа; кажипрстом каприциозно размазује намазано. Јер →

гласник предстојеће клеиве је жив!

Бацати се каменицама на добротвора, равно је богохуљењу, знао је, и прибраније ослушкивао далеки Ђорђонеов глас, тад већ начет кугом:

„Заборавите скице, младићу, цепајте баш сваку, и колором чините рељефност, пребојите сенке, њоме измичете сувоћи каквој у природи нема премца, она је једноставно сувишак.”

И радио је, опсењено осликавао наличје Фондако деи Тедески; лице јој беше Ђорђоне још јесенас осликао: лепо, с премного мекоте и дирљиве свежине, од ње је и вода Канала Гранде бивала свежија. И је два да га више чује, иако све гласније и бешње бучи наднесен над разбијеним штафелајем:

„Круном би се могла упоредити боја Мадонине пути, а с њом ваља бити искрен.”

Јер →

свака лажљивост̄и узмиче̄ њред̄ њриродом као њред̄ свеждером.

Последњим наносом разблаженог кармина прстима повлачи преко Мадониног образа сенку. Одлучно рашчињава сладуњава лепушкавост. Траг луцидности не би ипак да кокетира с доконим хроничарима. Кичица му је ко зна када испала из руку; откотрљала се. И не осећа како му се по лицу и телу сад леде зној и сузе. Грозница му затвара оловне капке. Јер →

џрадом на води хара куџа.

И склупчан је у певници у ембрион; бојажљиво ослушкује. Може бити и крив је што племићи онолико загледају наличје Фондако деи Тедески, и што прилазе збуњеном Ђорџонеу, грешком му стишћу мокре песнице, грешком честитају, искрено задивљени пред ретко показивим талентом. Али, зашто подлац отклимава потврдно главом и ћутке прима похвале? Што се не побуни!?

„Превазишли сте самога себе, одонуда, видите маестро”, кажу углас и весело се осмехујући упиру на давно удешено и осликано лице Фондако деи Тедески, што сад суво завирује у Канал Гранде.

ИСКРЕНОСТ = ПРИРОДА.

Разара му мозак проклета једнакост. Трпељивост је данак људскости, а људскост је лешина над којом узалудно проливамо крокодилске сузе. Немоћан је и невољан да раскринка обману. Јер →

Ђорџоне од њада никада више није хѣео да оѣшѣи ниѣи да се дружи са Тиѣијаном, записао је Ђорџо Вазари у својим Живоѣима.

Ђорџоне: Олуја, 1508. Венеѣија

Venezia, autunno 1510.

Гушчје перце под Ђорџонеовим ноздрвама благо затитра. Жив је! иако се не би баш рекло, зато му свако мало под нос изнова наизменично потура огледалце и перо, шкакљи му ћосаве науснице не би ли надражио умртвљене нерве, и они у slabим трзајима поигравају. Жив је! Слана оморина незадрживо надире у херметично забрављени собичак у који одавно, сем њега, нико не улази. И смрадни зној са Ђорџонеовог образа засићује устајао ваздух до неподношљивости. Не осећа га – на лицу му сасушена жабља кожа натопљена камфором и неким ретким миришљавим травама које би да разагнају опаку болест – али јасно наслућује његову погубну тежину на темену; лобања му оловна.

Проклета вртоглавица, увек у погрешно време! Добро је, бар је подлац жив. Чак приметно гдегде макне скорелим усницама, нешто кани да му ушапне у ушну шкољку, нешто велико, тешко и важно. Осећа то. И покорно повија рамена, растрже му с лица жабљи убрус. Гранчице миришљавог биља расипају се по Ђорђонеовом челу, бради и ужутелим образима. Од њих је, можебити, и живнуо. Надноси се сад, дубоко пригнут, подмеће леву ушну шкољку над његове шапутаве уснице, с напрегнутом заинтересованошћу послушкује шта ли ће да кажу. И он, борећи се с дахом и болом у грудима, изговара:

ПРОКЛЕТ ДА СИ, ВРАШКИ ТАЛЕНТОВАНИ МЛАДИЋУ... ВЕЛИКИ TIZIANO VECELLI DA CADORE... ПРОКЛЕТОГ ТЕ МОЈЕ РАНЕ СНАШЛЕ!

И гледа како се отупела Ђорђонеова чула с љупким начином, као да сад осликавају олујно небо, упињу да одигну леву руку (и успева му!). Ево, кажипрстом једва приметно ковитла над својим мичућим усницама, одмах потом, беживотно му се левица обрушила на груди.

„А, не, вараш се Giorgione dal Castelfranco, ЈА ВОЛИМ ЖИВОТ!”

И тешка клетва раздешава му разум. Страх га наједном опсео. Слан ваздух постаје опор и опасно лепљив. Јер →
џрадом на лађунама хара куџа.

Одломак из романа у настајању *Ђорђонеова клетва*.